

Проблема впливу природних чинників на формування української нації та держави є актуальною на нині і чекає свого дальшого дослідження.

Список використаних джерел:

1. Джеймс П., Мартин Дж. Все возможные миры. История географических идей / Пер. с англ. Л.Н.Кудряшевой – М.: Прогресс, 1988. – 672с.
2. Рудницький Степан. До основ українського націоналізму. – Відень: Друкарня "Андрія", 1923. – 164с.
3. Рудницький Степан. Основи землезнання України. Друга книга. Антропогеографія України. – Ужгород: Друкарня ОО Василян, 1926 – 204с.
4. Рудницький Степан. Проблеми географії України // Збірник матем. – природоп. – лікар. секції НТШ. – Т.XVIII. – Львів. НТШ, 1919.
5. Рудницький Степан. Українська справа зі становища політичної географії – Берлін: Українське слово, 1923 – 288с.
6. Шаблій О.І. Академік Степан Рудницький – фундатор української географії – Львів: Ред - вид. від. ЛДУ, 1993 – 244с.

Debates about influence of natural factors on man, his culture, anthropology, mentality are still lasting among geographers and naturalists (environmental determinism, possibilism etc.). Academician Stepan Rudnytsky's (1877 – 1937, he is the founder of Ukrainian geography science) attitude to this problems is considering in the article.

УДК 911.33

*Алла Крилова,
Мелітопольський державний
педагогічний університет*

ДО ПИТАННЯ ВИВЧЕННЯ ПРИРОДНОЇ ТА КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ У МЕЖАХ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

Територія Запорізької області відрізняється унікальним поєднанням природної та культурної спадщини. Розташування у межах Українського кристалічного щита та Причорноморської

западини зумовило особливості рельєфу території: сполучення низовинних ландшафтів з багаточисельними подами та підвищених, ускладнених останцями. Ландшафту структуру території урізноманітнюють долинні та приморські комплекси.

Природні особливості регіону і спільне проживання на цій території різних народів обумовили особливості природної та культурної спадщини, представленої природними, культурно-природними та культурно-історичними об'єктами.

Освоєння регіону людиною впродовж тисячоліть проявилось у особливостях сучасних ландшафтів. Фонова природна спадщина регіону, внаслідок господарської діяльності, представлена по-різному зміненими природними комплексами. Що стосується унікальної природної спадщини, то вона представлена 299 територіями та об'єктами природно-заповідного фонду.

В культурно-природній спадщині можна виділити кургани, як об'єкти, що мають географічну й історичну цінність, кар'єри, штучні водойми, лісництва, акліматизовані види тварин та ін. Також сюди відносяться багаточисельні комплексні культурно-природні об'єкти: парки з штучними насадженнями та ставками; маєтки, пов'язані з історичними подіями або особистостями та ін.

Об'єктами культурно-історичної спадщини на території області є історичні території та населені пункти, пам'ятки історії та культури, місця концентрації рухливих об'єктів та ін.

Більшість об'єктів природної та культурної спадщини на території Запорізької області знаходяться у дуже скрутному становищі. За свою багатовікову історію наш регіон переніс багато катастроф. Згідно з чинним законодавством України, "катастрофа – це велика за масштабами аварія чи інша подія, що призводить до тяжких наслідків". (Про захист..., 2000). Наслідком цих катастроф було зникнення пластів культурного шару, елементів природно-культурної спадщини, зменшення різноманіття культурних ландшафтів.

Катастрофи дуже різноманітні. Ю. Веденін виділяє декілька типів катастроф. За масштабом – локальні, субрегіональні, регіональні, субглобальні та глобальні, а за причинами що їх зумовлюють – техногенні, екологічні, природні, соціально-економічні та етнокультурні і політичні. (Веденін, 1996).

До регіональної катастрофи, в основі якої лежить техногенний фактор, треба віднести створення Каховського водосховища. Внаслідок побудови греблі Каховської ГЕС було затоплено історичну територію яка мала назву "Великий Луг". Під водою опинилася значна частина території, де знаходилися Запорізькі

Січі, славнозвісні Дніпровські плавні, родючі ґрунти, землі для випасу, населені пункти.

Це одна подібна катастрофа - це урбанізація, яка порушила і порушує тканину історичних населених пунктів. Змінюється життєве середовище населення, його культура, яка пов'язана з довкіллям. Зникають історико - архітектурні ансамблі, докорінно змінюються природні умови території.

До катастроф, що періодично виникають в наслідок природних чинників, треба віднести пилові бурі, що завдають значної шкоди ґрунтовому покриву території. Так, у 1892 році, внаслідок пилової бурі, у Приазов'ї в деяких місцях було знесено шар ґрунту до 18 см.

Катастрофи, зумовлені соціально-економічними факторами, більш характерні для території області ніж природні. Яскравим прикладом подібної катастрофи є масова колективізація, яка зумовила голод 1930-х рр. Це призвело до загибелі багатьох людей, до страждань. Але разом з людьми зникла спадщина: звичаї, фольклор, руйнувалися будинки та природно-технічні системи, змінювалися ландшафти. Теж саме можна сказати про голод 1946-1947 рр.

Прийняття у післявоєнні роки концепції ліквідації неперспективних населених пунктів призвело до знелюднення значних територій. Так, з 1960 по 1994 рр. внаслідок переселення жителів з карти лише Якимівського району зникло 25 сіл.

Соціально-економічною катастрофою можна назвати взагалі практично весь час існування Радянського Союзу, тому що цей період характеризується постійними негативними змінами у соціально-економічному житті країни.

Для Запорізької області завжди були дуже актуальні етнокультурні та політичні проблеми. У зв'язку з протистоянням різних етнічних груп, і негативними діями царського та радянського урядів відносно окремих народів, подібні катастрофи виникали дуже часто і спричиняли багато шкоди для культурної спадщини регіону. Прикладом може бути політика царського уряду 1914-1916 рр. відносно обмеження прав західноєвропейських переселенців, і як продовження цього депортація радянським урядом німців та меншості у 40-х рр., масові репресії.

Для запобігання катастроф у майбутньому, ліквідації, або зменшення, негативних наслідків катастроф, що відбулися, необхідна розробка комплексної системи безпеки природної та культурної спадщини.

В організації системи безпеки можна виділити декілька етапів. По-перше це розробка моніторингу спадщини, при наявності регіональної інформаційної системи.

По-друге, ця система догляду повинна включати надійну систему попередження майбутніх катастроф, виявляючи найбільш слабкі місця в системі природної та історичної спадщини. Крім цього у розробці подібних прогнозів повинні брати участь не тільки історики та географи, але й юристи, соціологи, економісти. З їх допомогою серед населення повинна проводитися широка робота щодо відновлення поваги до природної та культурної спадщини, а також розуміння того, що вона потребує відновлення та охорони.

Третім етапом повинна бути ліквідація наслідків катастроф, що вже сталися. Він включає в себе отримання повної інформації відносно типу катастрофи та території її поширення, виявлення причин катастрофи, можливості її подальшого розвитку у тому чи іншому напрямку. Після цього повинна відбутися розробка заходів та технологій відновлення найбільш постраждалих об'єктів.

Повинен існувати системний підхід для того щоб орієнтувати дослідників на аналіз зв'язків між людиною, спадщиною та природним середовищем. Тобто треба проводити не тільки оцінку стану спадщини, а й зважати на все різноманіття чинників, що впливають на її існування.

Для цього необхідно покращити технічні прилади дослідження території; використовувати космічну та багатоканальну зйомку з подальшою оперативною обробкою матеріалів, а також приділяти увагу проведенню комплексних експедицій.

Розробка подібної системи охорони спадщини повинна бути центральною у роботі таких установ як Міністерство культури, Міністерство Охорони навколишнього середовища та Національної Академії Наук України, а також регіональних наукових центрів та установ.

Natural particular features of the region and national strength of the population caused the variety of natural and cultural heritage. There were different catastrophes during long centuries in this region. Because of ones large culture's stratum and objects of natural heritage disappeared. It needs creating the complex program of security for warning future catastrophes and liquidation the negative consequences of last ones.

Наукові керівники – Арабаджі О. С., к.г.н., доцент:

Тедесв О. С., директор Державного архіву Запорізької області